

Målfrid Vika Bruknapp

sosionom, sosiolog og høyskolelektor ved Høgskolen i Bergen. Hun har jobbet oppsøkende med ungdom, og med kvinner og prostitusjon.

Kjersti Alsaker

er sykepleier, Dr. polit. og førsteamanuensis ved Høgskolen i Bergen.

Mannlige sosionomer: Barndommen styrer valget

80 prosent av sosionomene er kvinner. Hva får menn til å ta sosionomutdanning?

Av studenter som valgte sosionomutdanning i Norge i 2012 var 83 prosent kvinner. Ifølge tradisjonell kjønnsforståelse hevdes det at menn i sitt yrkesvalg velger mer instrumentelt enn kvinner og at ytre belønning som makt, prestisje og penger er avgjørende for menns valg, mens kvinner velger mer ut fra verdier som omsorg og det å bety noe for andre (Knudsen, K. Ryen, A. 2005).

Gutter søker seg oftere til realfag, teknologiske fag og økonomifag, mens jenter dominerer innen helse- og omsorgsfag (Roaldstø 1997, Stjernø 2008:37). I NOVA-undersøkelsen Ung i Norge 2002 (Fauske og Øya 2003) kommer det også fram at utsikter til fremtidig lønn synes å være viktigere for gutter enn for jenter. Gutter legger dessuten mer vekt på at arbeidet skal gi høy status og mulighet til å bli leder, god inntekt og muligheter til å løse praktisk-tekniske oppgaver (Holter mfl. 2008). Kvinnene svarer hyppigere at de ønsker en jobb der de kan hjelpe andre, eller en jobb som lar seg kombinere med barn og familie (Holter mfl. 2008). Det er særlig en utfordring å få menn til å velge utradisjonelt, mens jenter ser ut til å gli lettere i retning av guttedominerte fag (Frønes 2006).

I denne studien søker vi svar på spørsmålet: Hvilke tanker og refleksjoner har mannlige sosionomstudenter om sammenheng mellom oppvekst og yrkesvalg?

Vi gjennomførte kvalitative intervjuer med fem menn ved en sosionomutdanning i Norge i 2008. Studien ble godkjent av NSD og alle data er anonymisert. Intervjuene

ble ordrett transkribert fra tape og deretter analysert.

Deltakerne har fått fiktive navn; Kjell, Ivar, Vidar, Terje og Øyvind. Fire hovedtema fremstod som mest sentrale.

TEMA 1: OPPVEKST I IDEOLOGISK MILJØ

Likestilling, trygge og gode familieforhold ble fremhevet av Ivar og Kjell. Disse to informantene var de yngste, og deres fortellinger skiller seg fra de eldste med beskrivelse av likestilte familier, positive erfaringer og ideologier de ønsker å videreføre. Ivar forteller:

«Jeg vokste opp i et hjem som var ganske likestilt, min far er ingeniør og min mor sykepleier. Vi er tre søsken, meg og to søstre, jeg er mellomst. Vi gjorde mange kjekke ting i familien, som å dra på hytta, fiske, være ute i naturen. Jeg husker spesielt min far som tok meg med på fisketur, på fjelltur og jeg følte en beruselse av naturen. Ingenting er bedre enn en skikkelig fjelltur og kjenne at naturkreftene river i deg. Jeg har valgt sosionomutdanningen fordi jeg ønsker å jobbe med ungdommer som har rusproblemer, ta de med i naturen og gi de fine naturopplevelser som jeg fikk. Det er en beruselse og jeg tror at når de kjenner det, vil for eksempel de ungdommene som ruser seg, lettere klare å slutte med det.»

Kjell synes å ha et kristent, humanitært menneskesyn som kan tenkes å være en drivkraft til å velge sosionomutdanning:

«Min far og min mor drev et kristent senter, vi unge- >>

«Jeg ble oppdratt i den kristne tro og fikk tidlig innpodet ideen om nestekjærlighet og Jesus som den første sosionom.»

ne var alltid med på møter. Jeg ble oppdratt i den kristne tro og fikk tidlig innpodet ideen om nestekjærlighet og Jesus som den første sosionom. Jeg var eneste gutt blant fire søstre. Mine foreldre jobbet sammen om å drive menigheten, og de hadde et ganske likestilt ekteskap. Jeg hadde aldri tanker om å bli sosionom før i voksen alder, men det å være til nytte, hjelpe andre som trengte det, var en sentral ideologi hjemme hos oss.»

Begge historiene kan beskrives som indre motivasjon mer enn en ytre, hvor ønsket om å videreføre andre verdier enn lønn, prestisje og sosial status (Svendson 2009).

TEMA 2: OPPVEKST I HJEM

MED VOLD OG RUS

Informantene mellom 35 og 52 år beskrev hvordan vanskelige oppvekstforhold også kan være motivasjonsfaktorer. Vidar fikk tidlig ansvar for yngre søstre, mye på grunn av fars psykiske helse og rusproblem. Vidar sier:

«Jeg ble tidlig voksen, måtte i barndommen ta meg av yngre søsken fordi mine foreldre hadde mer enn nok med seg selv. Min far drakk, var uforutsigbar og vi ungene lærte tidlig å tolke blikket. Det blikket sa alt om hvordan dagen ville bli for oss. Som den eldste i en søskenflokk på tre ble

det naturlig for meg å passe på min mor og mine søstre. Vi ble alle fysisk og psykisk mishandlet, noe jeg bærer preg av enda. Har vansker med å ha tillitt til mennesker, livet kjennes som å gå i et minefelt, venter bare på smellet. Det som gjør min verden verd å leve, er at jeg kan gjøre hverdagen bedre for barn og unge som sliter, slik at de ikke trenger

å få sin barndom ødelagt slik som jeg. Å lære andre å bære på sin smerte på en verdig måte, er det som livet handler om for meg.»

Her kan det se ut som et omvendt reaksjonsmønster fra de guttene som Klyve (2009) beskriver som utvikler rus og kriminell adferd. I denne studien beskriver mennene fra marginaliserte familier hvordan dette bidrar til at de selv ender opp som hjelpere.

Siste del av Vidars utsagn sprenger grensene for et mannlig valg innenfor et belønningssystem hvor makt, status og prestisje er premiss, et premiss som tradisjonelt har vært tillagt mannekjønnen (Knudsen og Ryen 2006). Frønes (2006) hevder at kjønnsrolleforventninger ikke lenger er klare og entydige, men viser til forskning som hevder at gutter som vokser opp uten fedre, overspiller det de kaller «maskulint», noe som ikke blir bekreftet av Kjell og Ivar.

TEMA 3:

SKOLERELASJONER OG MESTRINGSERFARING

Skolen blir beskrevet som et pusterom i en ellers følelsesmessig belastet tilværelse for Vidar, noe som kan ha medvirket til at han mestret skolearbeidet bedre. Læreren var en positiv rollemodell som både så og bekreftet Vidar:

«På skolen var en lærer veldig positiv til meg, han viste hvordan jeg hadde det hjemme (at min far hadde sittet i tysk fangenskap under annen verdenskrig og hadde fått psykiske plager etter dette). Læreren sa at jeg kunne komme hjem til han og gjøre lekser hvis jeg ikke fikk gjort de hjemme. Det at en person så meg og trodde på meg, tror jeg reddet meg fra å gå i hundene.»

Vidars far hadde traumer etter annen verdenskrig, noe som ofte var en følge etter å gjennomlevd dette (Kristensen 2009). I samtalen om skoleforhold og relasjoner til jevnaldrende, sier han:

«I skolegården var jeg litt pinglete og tok lett til tårene, det hendte og at noen sterke gutter banket meg opp, jeg godtok liksom det. Da jeg var 16 år, skjedde noe nytt i livet, en veldig populær jente likte meg og bad meg med på kino. Det gav meg en ny status, også blant guttene.»

Vidar kunne lett ha havnet på utsiden av samfunnet, men flere positive suksesskriterier (læreren så ham, han var flink å mekke sykler, en populær jente ble interessert) bidro til en positiv selvpfatning og opplevelse av mestring. I denne fasen av livet opplevde Vidar en følelse av

mestring og aksept. Han utdannet seg til mekaniker og skaffet seg tidlig sertifikat og motorsykkel, noe som kan tyde på en styrking av selvbilde og maskulin identitet på den tiden. En kan lese denne historien som at Vidar startet opp i en heteronormativ setting (Connell 2000), hvor omgang med motorsykler og mekking ble en symbolsk identifikasjonsmør for det maskuline. Det at han seinere valgte en sosialarbeiderutdanning kan sees i lys av særegne oppvekstforhold, koblet til en følelse av å lykkes på skolearenaen. I tråd med nyere kjønnteorier trekker man så å si ut de egenskaper man ønsker fra kvinnekultur og integrerer det i en maskulin identitet (Connell 2000, Hearn 2005).

En noe annerledes oppvekst kommer fram i Terje sin historie:

«Tror min dårlige selvtillit kommer av min skolehistorie. Jeg ble liksom aldri hørt på og tatt på alvor på skolen i forhold til det jeg mente. Kjenner at det har gjort noe med meg, hver gang jeg sier min mening, føler jeg meg ond. Jeg har vansker med å ta ordet i en klassesituasjon, selv om jeg vet jeg har rett i viktige fagdiskusjoner, så gir jeg meg alltid. Dette har forfulgt meg siden folkeskolen. Må jobbe med meg sjøl hver dag, si at «du er bra nok», på samme måte som en ex-alkoholiker. I mitt tidligere yrke som betjent var jeg «over noen», nøt respekten for første gang i mitt liv. Tror det å føle meg over noen igjen kan være bra for meg i jobben som sosionom, men jeg vil ikke utnytte dette.»

En forutsetning for å kunne lykkes i skolen, er å føle seg trygg (Skaalvik & Skaalvik, 2008, Wormnes, B. og Manger, T. 2006.). Det å bli sett av en person, en som forstår og ser ressursene i en, hevder forskere innen utviklingspsykologi kan være nok til å utvikle en sunn og positiv identitet i voksen alder med høy grad av mestringfølelse (Bunkholt 2005, Wormnes og Manger, 2005, Klyve, 2009). Videre hevder blant annet Frønes (2006) at om en kommer ut av ungdomstiden med en følelse av mestring eller kaos/forvirring, er sentralt for utvikling av selfefficacy (mestrings-tro) senere i livet da denne fasen i livet er særlig sårbar.

Videre forteller Terje om foreldrene som rollemodeller:

«Min far var betjent ved siden av å drive jordbruk, og jeg tror nok at dette har medvirket til at jeg valgte mitt første yrke, nemlig fengselsbetjent. Jeg har

alltid hatt et godt forhold til min far, litt anstrengt til tider, men visste alltid han var der for oss barna og mor. Da jeg jobbet på sikringsanstalt fikk jeg uniform og mye respekt, det var på en måte veldig maskulint da, jeg trente mye på denne tiden, var veldig sterk, det var også de andre, vi fikk respekt rett og slett for kjøttvekta.»

Sosiologisk forskning viser at foreldres yrke påvirker barna (Knudsen og Ryen 2005, Frønes 2006). Terje valgte samme yrke som faren første gang, men opplevde senere yrket sitt som krenkende overfor andre. Flere forskere (Sommersteth 2007, Svendsen 2009, Sagatun 2008) viser til at mannlige sosionomer/hjelpere blir satt til de tyngste løftene innen miljøarbeid og psykiatri, da menn er fysisk sett sterkere enn kvinner. Terje forteller her at som betjent «nøt han respekt på grunn av kjøttvekta», altså fysisk styrke.

«Det som gjør min verden verd å leve, er at jeg kan gjøre hverdagen bedre for barn og unge som sliter, slik at de ikke trenger å få sin barndom ødelagt slik som jeg.»

TEMA 4: ROLLEMODELLER

Deltakerne nevnte rollemodeller som hadde en betydning for det utradisjonelle valg av utdanning/yrke. Rollemodellene var bekjente som var sosionomer, og deltakerne beskrev positive relasjoner til mor. Terje har i likhet med de andre informantene vokst opp med søstre og kvinner rundt seg, men han skiller seg fra Vidar på det punkt at han opplever far mer positiv som rollemodell. Terje forteller dette:

«Følte meg annerledes enn de andre som liten, men det ble bedre etter som jeg vokste til. Husker at jeg som liten syntes at kvinners verden var snillere enn menns, og søkte til de, noe jeg fremdeles gjør, slik som her på skolen for eksempel. Det er stort flertall av kvinner overalt og det liker jeg. Men det er flere fallgruver å gå i for en mann, enten å bli for fem eller å være en dritsekk, det vil si macho mann uten >>

følelser. Jeg trives godt sammen med kvinnene her på studiet, men savner en mannlig verktøykasse, et sted hvor vi gutta kan være menn og hvor vi kan bruke våres erfaringer, at våres verden blir synlig og blir gitt verdi, liksom. Jeg er litt redd for å fremstå som femi fordi det lett assosieres med homoseksualitet.»

Terje viser her tydelig en kjønnsgrænse som det er viktig for han å ikke overskride, for ikke å bli oppfattet som homofil, da dette vil rokke ved identiteten som mann for han (Lorentzen 2006). Hvordan kommer Terje sin maskulinitet til uttrykk i dette kvinnedominerte miljøet?

«Jeg liker å hjelpe damene, åpne dører, hjelpe med dataproblemer, det gjør til at jeg føler meg litt mer mann, for å si det slik, vet det høres dumt ut, men slik er det. Jeg opplever meg selv mer positiv og akseptert som mann i dag, både av kvinner og menn.»

I tråd med Pedersen (2005) kan en mann kalle seg feminist, vi snakker om hybride maskuliniteter, det vil si at man kan være hvem man vil, identitetene er flytende og kontekstuelle. Terje sin historie kan sies å vitne om en økende bevisstgjøring i forhold til egen identitet.

«Det at en person så meg og trodde på meg, tror jeg reddet meg fra å gå i hundene.»

Øyvind hadde i motsetning til Terje et negativt forhold til far. Han fortalte:

«Min far var stort sett fraværende, han drakk og det ble mye krangling hjemme. Til sist klarte min mor å hive han ut. Mor jobbet som omsorgsarbeider. Som eldst lærte jeg at det viktigste i livet var å ta meg av min mor og min lillesøster. Til tross for dette, var det mye kjærlighet i hjemmet, min mor gav aldri opp. Når jeg snakker om min barndom, så beundrer jeg min mor og hater min far, selv om jeg syns synd på han. Jeg vil bare ikke bli som han. Selv lærte jeg at

det viktigste i livet var å ta ansvar for andre, min søster og min mor og hjelpe til med praktiske ting. Jeg husker ikke at jeg var barn og lekte ordentlig, var liksom alltid voksen inni meg.»

Videre utdyper Øyvind det å vokse opp med flere kvinner rundt seg slik:

«Jeg ble liksom mannen i huset. Jeg ble vant til kvinner og faktisk er jeg i dag tryggere sammen med kvinner enn med menn. Jeg velger kvinneselskap fremfor menn, om det lar seg gjøre, jeg synes at kvinner er klokere enn mange menn. Det er lettere å snakke om følelser og vanskelige tema med kvinner. De fleste av mine venner er kvinner.»

Øyvind sin historie viser en negativ identifisering med far, det samme som Vidar og til en viss grad Terje, og han beskriver et tett og nært forhold til kvinner, mor og lillesøster.

Vidar viser til en kamerat fra skoletiden som framstod som rollemodell:

«Valget av sosionomutdanning kom frem egentlig som en tilfeldighet, tenkte jeg, hadde en kamerat fra barndommen som jeg traff igjen. Han var blitt sosionom og snakket varmt om yrket, og da jeg alltid har hatt interesse av å hjelpe mennesker og lett ser deres nød, ble dette et naturlig valg for meg, det var gjerne ikke så tilfeldig likevel?»

Kjell fortalte også om en veldig engasjert barndomskompis som var blitt sosionom:

«Jeg møtte for noen år siden en barndomskompis som var blitt sosionom. Etter dette begynte jeg seriøst å tenke på sosionomutdanningen.»

Til forskjell fra Vidar og Terje, ser Øyvind på moren som omsorgsarbeider og rollemodell for eget valg. Både Vidar og Øyvind har fått ansvar for yngre søstre og i noen grad mødrene, begge vokste opp med rus og vold i familien. Det at de nå ønsker å gå inn i sosialarbeideryrket, kan være et resultat, blant annet av erfaringsbasert kunnskap.

Øyvind beskriver en trygghet i forhold til kvinner og noe ambivalens i forhold til menn. Dette har han til felles med både Kjell og Vidar. Det kan se ut til at det å vokse opp med søstre kan ha noe betydning for senere valg. Sosionomyrket har en sterk kvinnedominans, både hva gjelder utøvere og i utdannelsen. Informantene er alle vant til å omgås kvinner. Øyvind synes å være på linje med den postmoderne mannen som hevder at tradisjonelle kvinneverdier som empati og omsorg, er en del av deres maskulinitet i dag

(Connell 2000, 2005, Hearn 2005, Lorentzen 2006) når han uttaler:

«Det er viktig å være empatisk, kunne vise følelser uten at dette nedverdiger oss som menn. Det å vise følelser som redsel og fortvilelse, og å snakke om følelser og vanskelige ting er viktig. Dersom dette er feminint, så kall meg gjerne feminist.»

Når Øyvind bruker begrepene «feminin» og «feminisme» her, skiller han ikke mellom feminin som viser til væremåter/ egenskaper og feminisme som er en ideologi.

Studien viser et skille i familieforhold etter alder. De yngste ser ut til å ha vokst opp i mer likestilte familier og deres oppvekster synes ikke å være så utfordrende som de andre tre. De eldste hadde erfaringer knyttet til vold og

rus og traumer i barndommen, samtlige informanter var vokst opp med søstre, og de har følt seg «litt på siden» av den gjengse gutte/mannskulturen i oppveksten.

Studien kan sies å være hypotesegenererende i den betydning at den åpner for nye spørsmål: Er det en sammenheng mellom vanskelig oppvekst, særlige ideologiske påvirkninger i oppvekst, eller det å vokse opp med søstre og valg av utradisjonell utdanning for menn? Kan en vanskelig oppvekst være et utgangspunkt for ønske om et yrke der en hjelper andre vanskeligstilte?

Denne studien er tuftet på et lite materiale, og en kan tenke seg et større design, eventuelt en spørreundersøkelse til menn ved alle landets sosionomutdanninger ville kunne gi mer sikre svar. ■

«Hver gang jeg sier min mening, føler jeg meg ond.»

REFERANSER

- Bunkholdt, V.** (2005) Barn fra tiltak eller tiltak for barn? *Norges Barnevern* nr 2.
- Connell, R. W.** (2005) *Masculinities*, University of California Press.
- Connell, R. W.** (2000) *The men and the boys*, University of California Press.
- Fauske, H. T. og Øya, T.** (2003) *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstract forlag.
- Frønes, Ivar** (2006) *De likeverdige. Om sosialisering og jevnaldrenes betydning* Gyldendal Norsk Forlag AS
- Hearn, J.** (2005) From hegemonic masculinity to the hegemony of men in Feminist theory, *Sage Publication*, vol. 5(1).
- Holter, Ø.G. Svare, H., Egeland, C.** (2008) *Likestilling og livskvalitet 2007*. Oslo. Arbeidsforskningsinstituttet
- Knudsen, K., og Ryen, A.** (2006). *Hvordan kan frynsegoder bli belønning?* Cappelen akademiske forlag. Oslo
- Klyve, A.** (2009) *Sinte unge menn i kunnskapssamfunnet*. Folio Forlag
- Kristensen, M** (2009) *Etter freden. Barn av konsentrasjonsleirfanger forteller*. Stiftelsen Arkivets Skriftserie.
- Pedersen, W.** (2005) *Nye seksualiteter*. Universitetsforlaget.
- Roaldsø, K.M.,** (1997) *Ungdoms levekår i 1990-årene*. Oslo. Statistisk sentralbyrå
- Omre, C., L.E. Scheldrup,** et al. (2006) *Fasetter av sosialt arbeid*. Trondheim, Tapir akademiske forlag.
- Svendsen, T. S.** (2009) *Hvilke motivasjonsfaktorer bruker mannlige sosialarbeidere for å starte og forbli på kvinnedominerte felt i sosialt arbeid?* Masteroppgave i sosialt arbeid. Institutt for sosialfag. Universitetet i Stavanger
- Sagatun, S.** (2008) *Kjønn i sosialt arbeid med ungdommer og foreldre*. Universitetsforlaget.
- Sommerseth, R.:** (2008). Det trengs en sterk mann i ti minutter. Om kjønn og risikosituasjoner i psykisk helsearbeid. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*. Nr. 01/08.
- Skaalvik & Skaalvik** (2008) *Barns oppvekst*, Fagbokforlaget. Oslo
- Stjernø, S.** (2008) *Sett under ett. Ny struktur i høyere utdanning*. Oslo. Departementenes servicesenter
- Wormnes, B. og Manger, Terje** (2006) *Motivasjon og mestring*. Fagbokforlaget. ARR – idehistorisk tidsskrift. (2005). Mannen. Vol. 3